

FORSKNING OM TECKENSPRÅK

IX

Birgitta Ozolins

LÖRDAGSSKOLAN 1977-78

*Stockholms Universitet
Institutionen för Lingvistik*

**Redaktörer: Inger Ahlgren
Brita Bergman**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	sid
Mina egna erfarenheter av teckenspråkig förskola	1
Några glimtar från tiden hos Alma	2
Vad vi ville med och gjorde i lördagsskolan	8
Några glimtar ur lördagsskolan	8
Vad betyder det för ett litet barn som är dövt att få komma i en döv grupp	14
Efterskrift om teckenspråkets betydelse	15

FÖRORD

Birgitta Ozolins har inom projektet "Tidig språklig kognitiv utveckling hos döva och gravt hörselskadade" SÖ 114 varit ansvarig för det vi kallat lördagsskolan.

Lördagsskolan pågick läsåret 77-78 med sporadisk fortsättning året därpå. Projektets fyra döva försöksbarn kom till universitetet varje lördag em tre timmar. Barnen är födda 1974 och 1975 och var alltså tre resp två år gamla när lördagsskolan började. Två av dem har döva föräldrar och två har hörande föräldrar. Föräldrarna deltog inte i lördagsskolan. Ett viktigt motiv för oss att anordna lördagsträffar var att ge barnen möjlighet att träffa varandra och leka. Vi hade nämligen haft tillfälle att konstatera att de lekte mycket mer med varandra än med hörande jämnåriga. Vi ville också kunna observera deras sociala och språkliga utveckling i grupp och stimulera utvecklingen genom en enspråkig förskola.

Det som Birgitta beskriver i det följande är hennes personliga upplevelse av lördagsskolan mot bakgrund av hennes mycket positiva upplevelse av Alma Abrahamsson förskola i Göteborg i slutet av 40-talet.

Hennes artikel ska inte ses som en objektiv redogörelse för mål och metoder i försöksverksamhet med tidig förskola. Den handlar om hur roligt och stimulerande det var för henne att arbeta med de fyra barnen. Också jag själv och Sten Ulfsparre tyckte att det var en rolig och spännande tid.

Inger Ahlgren

Birgitta Ozolins

LÖRDAGSSKOLAN 1977-78

MINA EGNA ERFARENHETER AV TECKENSPRÅKIG FÖRSKOLA

Jag förlorade hörseln efter en sjukdom i treårsåldern. Förlusten av hörseln förstod jag aldrig och trodde helt enkelt att alla människor omkring mig hade slutat prata med mig. Allt blev annorlunda och främmande men ändå så skrämmande likt på något sätt. Jag brukade fråga alla andra varför de hade slutat prata med mig och tyckte det bara var fel på omgivningen och inte på mig. Det kändes som om ett fönster hade stängts och jag fick sitta ensam och bara titta genom det. I början hade jag ju ännu kvar min lilla svenska och på den kunde jag alltid framföra det jag ville säga men inte ta emot meddelanden utifrån. Några månader efter sjukdomen fick jag börja i förskolan men fick bara stanna några veckor. Eftersom jag kunde tala så bra skulle jag inte behöva gå där utan fick åka hem igen med uppmaning till mor att hon och jag skulle titta på bilder tillsammans och ha talövning ibland. Men jag gillade visst aldrig det och det slutade min mor med för hon såg ju att det inte gav mig så mycket. Sedan fick jag gå hemma i två år och mitt tal blev allt entonigare.

Vid femårsåldern fick jag återvända igen till förskolan. Jag bodde i ett internat som såg ut som ett riktigt hem med underbara människor som tog väl hand om oss. Första åsynen av andra döva barn förvirrade mig där jag stod i tamburen och såg på barnen med deras viftande händer. Alla pekade på mig och jag förstod att de talade om mig, den nya. Plötsligt kunde jag se att de andra sade saker om mig och att de pratade. Lite senare kunde jag ta emot meddelanden och ge sådana också själv. Allt blev sig åter likt som före min sjukdom.

Teckenspråket var den nyckel till livet som jag trodde var förlorad. Fönstret hade öppnats. All information jag fick var på tecken-

språk och jag sög i mig allt jag fick på det fantastiska och befriande teckenspråket.

Förskollärare var Alma Abrahamsson som hade växt upp i en familj där båda föräldrarna var döva och som tillägnat sig teckenspråket redan som barn. Hennes förskola sågs inte med blida ögon för vi barn skulle bara lära oss att tala och avläsa på den tiden. Alma fick utstå mycket kritik men hon kunde helt enkelt aldrig upphöra att teckna för det stred mot hennes instinkt. I smyg undervisade hon oss på teckenspråk, däremot använde hon aldrig handalfabet, vilket hon långt senare sa att hon ångrade. Hon var ju tillräckligt pressad utifrån men använde ändå det nödvändiga teckenspråket. Teckenspråk var bannlyst under 50- och 60-talen. Det var då de teorier kom som talade om att det inte fanns några döva utan alla har hörselrester och kan träna upp sin hörsel. Alma var övertygad om teckenspråk som det enda medlet för oss döva barn att förstå verkligheten. För oss var det en fantastisk tid och genom hennes "fördärvliga" teckenspråk blomstrade vi verkligen och utvecklade vår föreställningsvärld. Tiden hos Alma A. önskar jag alla döva barn kunde få under sina första år för jag fick så oändligt mycket som jag minns ännu idag.

NAGRA GLIMTAR FRÅN TIDEN HOS ALMA

Anknytning till historien

En dag berättade Alma ur svenska historien. Det var samma dag som Gustav II Adolfs dödsdag. I Göteborg brukade man fira den dagen den 6 november med svajande blågula flaggor och marsipanbakelser med profilen av Gustav Adolf på. Först ritade hon, som hon brukade, på svarta tavlan en karta över Sverige och Tyskland och vi fick se den ur fågelperspektiv. Hon ritade tågande gubbar, "soldater", däribland vår kung, "en gubbe med krona på", på väg mot Tyskland. Hon berättade om färden till Tyskland. Där mötte de våra fiender och de stred mot varandra. Och så den 6 november dog Gustav II Adolf. Han var en duktig krigsförare och så vidare... berättade hon på teckenspråk. Sedan blev vi tillsagda att ta ytter-

kläderna på oss och vi tog en kort promenad till ett torg där det fanns en staty av Gustav II Adolf. Torget var uppkallat efter honom. Sedan gick vi tillbaka till förskolan där vi fick var sin ståtlig blå mössa med en gul svajande och fladdrande tofs av silkespapper och ett trubbigt silverblankt skräckinjagande pappsvärd. På låtsas krigade vi mot varandra och en fick föreställa Kungen och den ena gruppen var fiender och den andra var svenskar. Vi svängde svärderna mot varandra och hade roligt. Plötsligt tecknade en: 'Stopp, Kungen är död, Kungen är död'. Snart var vi också med i klagosången och tecknade allihopa "Kungen är död". Kungen låg där och blev stucken av "fienden". Just den 6 nov dog Kungen; varför man gjorde en staty åt Kungen och varför han hedrades, det förstod vi aldrig, bara att han måste ha varit duktig på något sätt. Nej, det gick nog över vår horisont. Men vi förstod att statyn hade någon anknytning till en händelse långt tillbaka i tiden. Sådana historier och många andra berättade Alma ofta.

Inblick i sagovärlden

Vi som gått hos Alma har fått lyckan att bekanta oss med den sago-värld som de allra flesta döva aldrig fått känna. Jag vet att många döva aldrig har lyssnat på de klassiska sagorna som hörande får som en självklarhet. Ofta högläste Alma ur Elsa Beskows böcker och andra sagor, på teckenspråk. På det sättet fick jag lära mig fler och fler tecken och samtidigt lärde jag mig att förstå allt svårare sammanhang och fick använda min fantasi. Och vi brukade också prata om det vi fick "höra". Ibland fick vi sätta upp en teater då vi barn skulle spela den saga vi nyss "hört". Några klädesplagg räckte för att vi skulle flyga iväg till sagolandet och spela den roll som vi fick åta oss. Jag blev fascinerad av sago-böcker och ur bokstävernas hemligheter strömmade fram människor och händelser som berikade min föreställningsvärld. Där fann jag tidigt en näring för min fantasi som hjälpte mig att förstå den värld jag lever i. Jag blev nyfiken och ville höra mera sådana sagor och händelser som Alma ofta berättade om. Allihopa fanns i böcker. När man slår upp en bok, är det fritt fram att erövra en ny tankevärld och kunna kanalisera egna upplevelser med hjälp av boken. För det är en verklig njutning att få läsa något som är

skrivet av andra människor och vad de vill säga oss. Att kunna läsa är viktigt för oss döva och borde vara en självklarhet. Vårt teckenspråk har ju inget skriftsystem. Läsning är ju en säker kunskapskälla och vi kan ta del av erfarenheter som skrivits ned av för länge sedan döda människor och andra människor som vi aldrig träffat.

Nyheter utifrån

Varje morgon läste Alma lite högt ur dagstidningen och berättade om vad som hänt ute i världen på teckenspråk. Det var lika fascinerande varenda gång vi lyssnade på hennes livfulla berättelse. Hela tiden utvidgades vår värld genom teckenspråk och vi fick svar på många frågor och funderingar. En aning fick vi också om att det fanns en värld som låg bortom oss. Det var helt frivilligt att sitta och lyssna; oftast var det större barn som gått en längre tid hos henne. Fast tråkiga nyheter hade negativ påverkan på oss för det satte fart på vår fantasi och ofta tänkte vi på våra föräldrar och att det som stod i tidningarna skulle kunna hända dem och av det fick jag ibland mardrömmar. Det hade alltså både för- och nackdelar.

Kommande tid, nu- och dåtiden

Begrepp som rör tiden fick vi också lära oss och samtidigt fick vi lära oss svenska ord. Alma tecknade hela tiden. Om hon inte tecknade, då skulle vi aldrig förstå de svåra begreppen om tid. Så här gjorde hon. Först brukade hon skriva på svarta tavlan och det kunde stå så här:

Vi ska äta en pepparkaka.

Vi äter en pepparkaka.

Vi har ätit en pepparkaka.

Sedan tecknade hon åt oss att sitta ner och gav oss var sin pepparkaka. Där satt vi, som var i sexårsåldern, och visste att vi inte skulle äta förrän hon sade till. Hela tiden tecknade hon och var mycket mån om att vi skulle titta på den svarta tavlan. Först pekade hon på den första raden och höll oss uppmärksamma genom

ögonkontakt med oss och tecknade och pekade samtidigt på den första raden. Hon tecknade "Vi ska äta" och pekade på ordet pepparkaka. Hon använde aldrig handalfabet för namnet "pepparkaka" utan vi fick bara läsa på tavlan. Då tecknade hon jakande åt oss att vi fick äta nu. Medan vi knaprade på pepparkakan, pekade hon på den andra raden. Vi satt faktiskt där och åt och läste samtidigt. När vi ätit upp pepparkakan, pekade hon på den sista raden. Därefter förklarade hon på teckenspråk att vi först hade en pepparkaka, sedan knaprade vi på den och sedan fanns det inget kvar av den. På det viset skaffade vi oss begreppsförråd och fick språklig stimulans på teckenspråk tillsammans med våra konkreta upplevelser.

Från ull till kofta

Först berättade hon, som hon brukade, på teckenspråk t ex varifrån en kofta kom. Om någon av oss bar en tröja eller kofta, så pekade hon på ens tröja. Hon tog fram en plansch med uppritade betande får ute på en äng och några ofärgade och blandade färgade och granna ullgarn som vi kunde titta och känna på. Och vi fick veta att hår på fåren kallades ull och att bönderna brukade klippa fåren på våren efter det att den hade vuxit under vintern. Ullen kardades sedan för att den skulle bli garn. Och sedan skulle man spinna den till tunnare garn och så kunde man färga garnerna med växtfärger och låta dem torka. Till slut kunde man sticka dem till en kofta eller en kjol m m.

Någon dag senare åkte vi ut till en lantgård där det fanns får och vi fick hälsa på dem och fick också titta på när bonden klippte sina får. Dagen därpå kom en tant som kunde spinna till skolan och visade oss hur man kardade och spann. När hon gått, gick vi till skolsalen där vi satt tillsammans och började teckna om våra upplevelser. Alma frågade oss vad vi sett och uppsnappade vårt "prat" och sedan skrev hon av det på den svarta tavlan. Vi fick skriva av i våra dagböcker vad det stod på tavlan. Skriften om ull stod kvar länge efter och vi fick titta på den då och då. Det fanns också flera upphängda bilder av hur får klipps och hur ullens kardas. Alma skrevorden får, ull osv på bilder av får och ull osv. Bilder-

na var upphängda i en speciell tavla med fack. Om vi läste i våra dagböcker och glömde vad orden betydde, kunde vi ju alltid titta på bilderna och känna igen de svenska orden.

Känna igen svenska ord med hjälp av bilder av föremål från barnens värld

Skolsalen, där vi brukade läsa, skriva och sätta ihop bokstäver till namn, var full av bilder som hängde på väggarna. Bilderna föreställde föremål och händelser från vår egen värld och våra upplevelser på museum, brandstation och promenader o dyl. Föremål som kofta, kjol, älg, brandbil, eld, var uppritade på bilderna.

Under varje bild stod föremålets namn. Vi lärde oss att känna igen ord och bild mer eller mindre omedvetet och vande oss vid att titta på bilderna då och då varje dag. Ofta tog Alma bort bilderna och bara namnen stod kvar. Vi fick själva sätta dit de bilder som hörde ihop med namnen. Hon brukade också flytta om bilderna och gav oss lapparna med namn på. Bara bilderna syntes och vi försökte sätta rätt namn under bilden. Namnen på lapparna var då skrivna med skrivstil och vi fick också lära oss skriva på det sättet. Vid dessa bilder hade Alma och jag individuella tal- och artikulationsövningar under korta stunder. Efter varje övning fick vi russin som belöning oavsett om det gick bra eller inte. Mest blev vi nog smittade av Almas entusiasm över oss. Vi gjorde allt för henne.

Fritiden

Egentligen gick vi inte i förskolan hela tiden. Den pågick under 4 timmar varje dag utom söndagar. Resten var fritid som vi mest ägnade åt lek. Vi bodde i ett internat som bestod av ett tvåvånings radhus med trädgård på bakgården. Där bodde vi, upp till fjorton barn med tre teckenspråkskunniga vuxna, två vårdare och en kokerska. Alltså tillbringade vi mycket tid med gruppsamvaro och lek. Ofta lekte vi både ute och inne fast vi fick inte hojta så mycket som vi ville för grannarnas skull. De klagade ofta på oss och försökte bli av med oss för att få ha det tyst i huset. Tvärs över gatan fanns en stor fotbollsplan där vi brukade leka fritt och det fanns hörande barn där också. Ibland lekte vi tillsammans

men då var det lekar som inte fordrade språkutbyte. Inte minns jag namnet på någon hörande men däremot minns jag alla namn på mina döva kamrater som gick i förskolan.

Längst borta på fotbollsplanen fanns två stora backar som vi tyckte var kul att leka i, särskilt under vintern då vi brukade rusa nerför backarna med kälke och njöt av farten. Särskilt minns jag en vinterdag när jag och en kamrat åkte nerför men jag vet inte om jag åkte ensam eller tillsammans med henne. Kanske hade jag hoppat av under färden nerför när kälken råkade åka åt fel håll och höll på att krocka mot en jättegren. Kamraten åkte rakt in i granen och fastnade ordentligt där och hon grät för det gjorde ont. Först försökte jag lossa på henne, men det gick inte för hon hade trasslat in sig så och satt fast. Det behövdes en vuxen för att kunna lossa på henne. Efter försöket stod jag där en lång stund och jag förstod för första gången att jag måste göra något själv för att ta ansvar för en annan människa i en hopplös situation och hjälpa henne. Det var ju bara jag som såg hur illa därän hon var. Alltså sprang jag efter en vuxen för att få hjälp till henne. Samtidigt kände jag att jag växte på något sätt efter att ha kunnat ta ansvar för en annan. Nu när jag tänker på det: det betydde att jag kunde överblicka situationen och kunde lita på en annan människa. Omvärlden var inte så förvirrad som för de flesta döva när de är små.

Inne i huset fanns ett stort rum där vi brukade leka. I ett hörn av rummet brukade vi leka rollekar med dockor och laga mat på en spis osv. I denna sal fanns ett bord med en duk på. Duken var tryckt med landskapsvapen från hela Sverige och vi alla ungar visste varifrån vi kom. Jag kom från Halland och dess vapen är ett upprätt lejon. Det vapnet är mycket likt andra landskapsvapen och det förvirrade mig ibland. Jag måste alltid söka först efter namnet "Halland" för att vara säker.

Varje söndagsmorgon fick vi turas om att gå till kiosken och köpa en söndagstidning och läskande mångfärgade och klubbiga vridna klubbtorter till oss. Vi fick väl en liten övning i hur man skulle handla. Vi gick själva helt ensamma och man blev faktiskt stolt

när man klarade det alldeles själv. Det kändes nästan som om man var stor.

VAD VI VILLE MED OCH GJORDE I LÖRDAGSSKOLAN

Allt som jag upplevt i förskolan hos Alma Abrahamsson ville jag ge de döva barnen i lördagsskolan. Helt enkelt en rik enspråkig och teckenspråkig miljö för att ge döva barn möjlighet att kanalisera sina upplevelser och berika sin föreställningsvärld. Vi ville också ta vara på barnens möjligheter till kommunikation och spontana uttryck på teckenspråk. De grundläggande idéerna har vi hämtat från min förskola i Göteborg, men vi strök bort en del av det pedagogiska. Det viktigaste var att döva barn fick träffa andra döva barn och vuxna i en naturlig teckenspråksmiljö. För det mesta lät vi barnen leka för sig själva och en mycket liten del av tiden styrde vi barnen att göra fruktsallad, stöpa ljus, göra smör och gå på museum osv. Vi gjorde inget märkvärdigt utan lät huvudsakligen barnen få träffa varandra - de var då i treårsåldern.

NÅGRA GLIMTAR UR LÖRDAGSSKOLAN

Sagoläsning

Ungarna satt i U-form runt om berättaren. Boken skulle vara öppen och visad åt deras håll. Det betydde att berättaren hade läst i förväg och hade innehållet klart för sig inne i sitt huvud och sedan översatte det till teckenspråket. Detta för att berättaren inte skulle fastna vid den svenska skriften utan ägna sig helt åt berättelsen, vilket gynnade teckenspråket på ett spännande sätt. Under lyssnandet brukade barnen nicka för att visa att de hängde med. Hela deras kroppshållning visade att de lyssnade. Om det i berättelsen hände något dumt eller elakt, brukade någon av ungarna slå "den dumme" på boken för att visa sitt ogillande eller tecknade ogillande om denne för att tillfredsställa sin egen vre-

de över "den dumme". Om det hände något som var bra eller trevligt under berättelsen brukade barnen le och visa en glimt av samförstånd genom ögonkontakt med mig som berättade, men deras händer vilade när de satt och lyssnade. När berättelsen var slut brukade ofta något av barnen ta boken och återge berättelsen på teckenspråk. När ett barn återgav berättelsen brukade han eller hon lustigt nog bara ha ögonkontakt med andra barn, inte med mig. Alltid var det roligt att lyssna när någon försökte återge berättelsen och återgivandet visade ofta tydligt hur väl de förstått det man berättat för dem.

En berättelse på videoband

Vi brukade ibland titta på berättelser med olika döva personer på TV. På det sättet kunde barnen få en sorts kontakt med flera olika personer, med deras olika stilar och sätt att berätta. En lördag satt vi och tittade på "Gubben på bänken" som berättades av Sten som barnen känner väl. Berättelsen om "Gubben på bänken" var ämnad från början för vuxna och banden skulle användas som material under en teckenspråkskurs. Vi alla satt tysta under berättelsen. När den var slut kom en av flickorna, Sofi, fram och tecknade muntert om gubben. Sedan gick hon och tog fram ett papper och en målarlåda och började måla gubben på bänken, förvånansvärt väl med alla detaljer. Det syntes så klart på hennes målning att hon hade förstått berättelsen. Hon är en liten konstnär och var den som oftast omsatte sina upplevelser i teckningar eller i modeller. Andra gjorde det mer eller mindre när det föll dem in.

Ofta blev jag häpen när jag såg hur de döva barnen förstod det som jag haft för avsikt att ge dem. Det beror på att jag aldrig har träffat så små döva förr. Märkligt vad de småttingarna kan!! De barnen var de första döva små barn som jag har fått bekanta mig med och följa på mycket nära håll. Förr har jag alltid träffat hörande barn, men jag har ju bara sett deras munnrörelser och inte kunnat följa med deras språkutveckling. Jag har många gånger velat tjuvlyssna på avstånd när två små hörande barn pratar med varandra men där är det stopp.

Man träffar ju nästan aldrig två små döva barn någonstans för de är ju oftast ensamma. De enda gångerna jag har sett två små döva på samma ställe var de syskon och hade döva föräldrar. Det var därför som jag ofta upplevde de små döva barnen på lördagsskolan som fantastiska.

Teater av "Guldlock"

På svarta tavlan var tre skålar i olika storlekar på ett bord liksom tre stolar redan uppritade innan en berättelse skulle börja. Vi satt tillsammans igen i U-form och boken var vänd åt deras håll. Först lät jag barnen titta på bilderna och sedan tecknade jag. Man måste berätta dramatiskt och spännande om sagor och låta de döva barnen ryckas med. Då brukar barnen tycka det är roligt att lyssna. Hörande vuxna brukar ju ta rösten till hjälp när de berättar sagor. De intonerar värme, känsla och intensitet, alltså med rösten. Vi dramatiserar med kropp och ansikte, alltså med rörelse och mim när vi berättar för barn. När vi gått igenom hela boken sade jag åt barnen att nu ska vi låtsas vara tre björnar och Guldlock. Sedan frågade jag dem vem som vill vara mammabjörn, pappabjörn, lilla björn och Guldlock. Direkt hojtade de och tecknade: "Jag, jag, jag." Sedan delades tre korgar ut i tre olika storlekar och en hättan. En pojke sade: "Jag är ingen flicka och vill inte vara det" med en grimas och nedslagna ögon och vände sig bort och gick. Däremot slogs de två flickorna om hättan och den lilla korgen och ville vara Guldlock och lilla björn samtidigt. Till sist kom de överens om att de skulle turas om. De hade nu var sin korg och en hade hättan på sig. Sedan spelade vi precis som det stod i boken och spelade vid den svarta tavlan där det var uppritat tre tallrikar med tre skedar i tripp, trapp och trull. Så låtsade vi att vi gick ut i skogen och plockade bär under väntan på gröten som skulle svalna. Medan de tre björnarna var ute, kunde de på avstånd se vad Guldlock gjorde i deras hus. Flickan med hättan, hon gick och smakade på all mat som vi låtsades stå framdukad och sedan föll hon på den lilla, lilla stolen. "Oj, oj, den lilla stolen är sönder och vad lilla björn blir ledsen." Sedan gick Guldlock på tå och "Tyst" tecknade hon och ville sova och lade sig

i den lilla björns säng och låtsades somna. De tre björnarna såg att det var dags att gå hem och var så hungriga. De fick syn på att någon hade varit i deras hus och att någon hade smakat deras gröt. Den lilla björn var ledsen för att hans stol var sönder. Sedan fick de syn på Guldlock och skrämde iväg henne. Guldlock flög upp och sprang ut. Mest spännande var det när den lilla björn hittade den sovande Guldlock på sin egen säng och hon vaknade och flög sin kos. Det stämde ju med boken för detta moment var också den mest spännande händelsen i boken. Sedan upprepade alla på en gång detta moment och plötsligt var alla Guldlock.

Modelleran

Med det samma när barnen kom innanför dörren brukade de fråga efter de andra barnen. Om de fick syn på andra som kom, pekade de alltid på den kommande. 'Titta nu kommer han eller hon' utropade de av glädje och stod alltid bokstavligen beredda att ta denne i sin egen famn. Små döva tycks ofta krama om sina kamrater. Det är ju ett sätt att visa att du och jag är här eller jag har lagt märke till att du finns här. Talande barn kan ju slänga ut ett "hej" och den andra kan fånga det genom sin hörsel.

Det första barnen brukade göra i vårt rum när de kommit var att ta fram modelleran. Modelleran tycktes vara en trygghet. Den kan man arbeta med under överblickande av situationen och man ser vad som händer, men den är lätt att lämna ifrån sig om man är beredd att hoppa in i någon lek. Det är också lätt att fly tillbaka till den när något börjar bli jobbigt. Oftast formade de modelleran till något t ex bokstäver, fat, bollar, kakor, ormar. Ormar formade de oftast för att skrämja oss vuxna med och de hade roligt åt vår skräck för kräldjur. Ibland sade de att ormen var snäll och inte farlig och man kunde se på dem att de hade tagit en vuxenroll på sig och uppträdde så som de vuxna brukar göra när de blidkar små barn. Sedan var barnen igen på oss vuxna med stygga ormar och de såg med förtjusning hur vi vuxna förändrade våra reaktioner inför de stygga och de snälla ormarna.

Besök på museum

En varm och solig vårdag gick vi ut och tog en kort promenad till "Naturhistoriska riksmuseet" som ligger bara några hundra meter från universitetet. Under vägen dit tog vi det lugnt för det var den första vårdagen med rikligt flödande sol som värmdde oss. På vägen var det fullt med leklockande vattenpölar efter den smälta snön och barnen gick i sicksack genom pölarna och ibland föll de för frestelsen att vada i pölarna. Några tog upp stenar och kasta- de dem i pölarna och såg med intresse hur det stänkte åt alla håll och hur långt det stänkte. När vi närmade oss museet blev en flicka rädd och sade: "Jag vill inte, jag vill inte." Hon tecknade något om läkaren och pekade på det stora huset med rädsla i blick- en. Vi förstod att hon tänkte på ett sjukhus. Vi förklarade för henne att huset framför oss inte var vad hon tänkte på. Sedan lug- nade hon sig och följde med oss med en viss spänning. När vi kom in blev det fart på barnen. De pratade med händerna "i mun" på varandra och alla pekade och händerna for fram och tillbaka. Alla tecknade "Titta, titta" och pekade på alla möjliga djur och drog andra med sig hit och dit för att tala om att det fanns något in- tressant att titta på. Vi vuxna bara slussade fram tecken för djuren allt eftersom de frågade "vad är det?". Ungarna fångade tecknen och använde dem omedelbart i sin kommunikation med varand- ra. Men till min förvåning kom det också fram många nya tecken som de själva skapade. Tecknen växte fram på ett naturligt sätt. Det ser ut som om barnen har förmåga att skapa nya tecken enligt teckenspråkets regler.

Brottning

Särskilt pojkarna tyckte om att brottas och de gjorde det ofta. Vi hade en stor orange skumgummimadrass där de ofta brottades. Tur var det att vi hade en manlig projektarbetare. I början brot- tades ungarna ofta och ibland blev det för vilt. Sten kom på en fin idé och gjorde den vilda brottningen till en rolig lek med en massa regler för hur man ska brottas. Han sade till de två pojkar- na: "Du ska stå här och du där och jag ska vara en domare med en visselpipa i munnen." Sedan räckte han upp sin hand och drog ner

den på tre olika sätt och det betydde "Klara, färdiga, gå". Han förklarade att de små fick börja när de såg att handen var nere osv. Ungarna tyckte det var roligt med det där "klara, färdiga, gå" och spänningen ökade när man följde reglerna. De kämpade verkligen, både med varandra och ibland två mot en, med Sten. Flickorna brukade helst titta på, men en av dem ville ibland vara domare. Då var det ofta pojkarna som fick vinna över Sten. När de vann, tog hon upp deras händer i skyn och tecknade 'de vann' och pekade på de två under muntert nickande. Hon tvingade Sten att lägga sig ner på mattan för han var ju förloraren och där låg han.

SAMMANFATTNING

När vi hade haft lördagsskolan i ett år skulle vi sluta med det eftersom barnen fick börja i en förskola där alla projektbarnen och några nya döva barn var integrerade med en grupp hörande barn. I den förskolan fanns en döv förskollärare. Den här hösten, då barnen började i förskolan, frågade ett av barnen varför det inte blev något mer av lördagsskolan. Vi sade att vi hade slutat med det. Då blev den lille arg och sparkade på en av projektarbetarnas ben. Han var rosenrasande och tecknade argt. Sedan sade han att han ville ha lördagsskolan tillbaka. Vi beslöt att vi skulle fortsätta med det i ett år till men mer sparsamt.

Vi upphörde sedan med lördagsskolan när barnen efter ett år fick börja i den nya förskolan som ligger vid Dövas Hus där det nu finns tio döva barn. Personalen är blandad, döva och hörande. Den hörande personalen är mer eller mindre teckenspråkskunnig. Där finns också fritidshem för elever från Manilla. Personalen säger att det råder ett fint förhållande mellan de små döva barnen och manillabarnen. Det är ju ett fint tillfälle för de större barnen att få träffa döva mindre barn som de aldrig skulle träffa i andra fall.

Vi ordnade lördagsskolan för att vi såg ju hur barnen var isolerade bland hörande i sina daghem. Meningen med det här är att de

ska få träffa andra jämnåriga barn. Precis som alla andra barn behöver döva stimulansen att se andra leka, se hur andra barn reagerar och lära sig leka tillsammans. Därigenom får de nyttiga erfarenheter som kommer att vara dem till hjälp vid den sociala anpassningen. Överallt är de små döva integrerade ute i samhället. Föräldrarna är oftast hörande och små döva har inga möjligheter att anpassa sig efter olika erfarenheter. De är helt enkelt utlämnade åt sig själva utan tillägnande av språk. Det talade språket är ju bara små munrörelser, så här har barnen absolut ingenting att hämta. För att få en stimulerande teckenspråksmiljö fordras det att det finns vuxna döva som använder teckenspråk i barnens omgivning. Samtidigt blir vuxna döva identifikationsobjekt för små döva. Vi på lördagsskolan tog vara på barnens möjligheter till kommunikation och spontana uttryck på teckenspråk.

VAD BETYDER DET FÖR ETT LITET BARN SOM ÄR DÖVT ATT FÅ KOMMA I EN DÖV GRUPP

Det innebär:

Att få kivas med andra barn och därmed försöka klara upp sina kriser.

Att kunna se två tecknande barn på avstånd och kunna följa med i deras samtal.

Att få välja om man vill vara med när de andra leker och veta vilken lek de leker.

Att få hålla med någon mot andra ungar när man kommer ihop sig med någon.

Att få veta innan vad man ska göra.

Att kunna få berätta vad man har gjort.

Att kunna få svar på sina frågor.

Att slippa vara som ett ledlöst kolli, alltid ovetande om vad som ska hända.

Att slippa vara utlämnad för jämnan och vara i andras händer utan att kunna få svar på sina frågor om var man är någonstans.

Att kunna få välja eller bestämma när man blir tillfrågad.

Att kunna bli tröstad och förstådd av någon när man är ledsen.

Att kunna lyssna på vad de vuxna berättar eller "läser högt".

Att vara med och leva och kunna spegla sig i andra.

EFTERSKRIFT OM TECKENSPRÅKETS BETYDELSE

En tanke som återkommer hos mig är att vi döva alltid har varit utsatta för många olika metoder, som andra använt på oss hur som helst utan att fråga oss om vad vi tycker. Man använder ofta inom det pedagogiska området metoder som inte bygger på våra förutsättningar. Jag kan mycket väl förstå att detta har skett i bästa vilja. Det är dock groteskt att tänka på att teckenspråket har funnits mitt framför näsan på de hörande döv lärarna och ändå tog de inte reda på hur vårt teckenspråk fungerar och hur det ser ut. De tyckte bara helt enkelt att vi viftade med händerna. Det verkade väl så konkret och primitivt, det har jag förstått. Men det är förödande för oss att vi ska försöka få en bild av verkligheten genom att avläsa munrörelser. Ett språk ska ju ha en innebörd. Då först kan man tillägna sig den kunskap som följer med språket. Att undervisa döva på ett språk de inte behärskar är förkastligt. Följden blir ju att vi döva skäms för vårt språk och vår dövhet efter många upplevda misslyckanden i skolan.

Vi döva är människor med en inneboende drift som försöker införliva oss i världen. Därför tecknar vi. Att vi råkar vara utan hörsel behöver inte vara den katastrof som många tror. (I det här fallet räknas inte vuxendöva.) Man borde ta det som en självklarhet, att man lär sig bäst på det språk som ligger en själv närmast. Alltså lär ett dövt barn sig bäst på teckenspråk.

Ett litet barn har brått för dess första år är ju de viktigaste

åren. Den tiden är till för att barnet ska utforska omgivningen och få svar på sina frågor: Vad är det? Var är det? Vem är det? Varför det? Det är ju genom sådana frågor som barnen skapar en bild av sin värld. Med hjälp av sina erfarenheter i samspel med andra människor erövrar en liten människa sin värld bit för bit. Allt detta vilar också på att barnen, såväl hörande som döva, måste få djupa långvariga kontakter för att må bra och utvecklas normalt. Barn brukar ju vilja likna sina jämnåriga och behöver därför likar.

Språket är för mig ett grepp om världen. Som liten förlorade jag hörseln och jag upplevde det som om jag tappat greppet. Genom teckenspråk fann jag det igen och blev tryggare med både mig själv och omvärlden, för allt blev ju mer likt som före sjukdomen. När det sedan gäller undervisningen i dövskolan upplevde jag den som att någon annan försökte konstruera omvärldens regler för mig. Under mina år i skolan avläste vi jämt och hade inte teckenspråk som kommunikation. Att inte få använda teckenspråk upplevde jag som hotfullt och så uppfattar jag det än idag. Då hotet utifrån är som minst, assimileras lärdomar lättare. Vi döva som är svaga i svenska känner oss hotade och blir otillräckliga redan på grund av detta. Det gör oss paralyserade av skräck. Alltihop kommer att gälla "hur man klarar sig igenom".

De hörande lärarna ville ju göra deras föreställningar till våra egna genom språkgivning och då förlorade vi kontakten med oss själva. Vi upplevde hörandes styrning bara som yttre påbud och hårda regler som fick oss tro att hörande är fullkomliga och att de inte har några mänskliga svagheter. Ofta fick vi uppleva bristen på förståelse för det som skedde och bristen på insikt om vad som ligger bakom besvikelser kan vara destruktiv. Vår uppfattning om hörande kom alltså att bli att de vet bäst och vet allting. För att ha kunskaper måste man vara hörande.

Nu efteråt är jag tacksam över att jag kunde läsa så tidigt. På det sättet skaffade jag mig en föreställning om världen som stämde bättre än den som lärarna försökte ge mig. Det var stulna minuter som jag läste och det kändes då som om jag hade lurat lärarna

på något. Jag kände det som om jag tvingts in i ett dubbelspel. Även om jag hade tappat förmåga att uttrycka svenska vokalt så kunde jag läsa svenska. Men talförmågan uppskattades mest. Det svenska språk som vi mötte i dövskolan var ofta torftigt och det användes ofta med ungefär samma innehåll. Vi fick hållas inom en snäv gräns som vi borde ha sprängt för länge sedan. Vi borde få lära oss mer om svenska språket och dess grammatik och se på likheter och skillnader mellan teckenspråk och svenska. Döva kan nicka som om de förstått och till och med upprepa orden utan att ha begripit vad de svenska orden står för. Förståelsen är ju ofta ytlig och det kan till och med resultera i stora missförstånd utan att döv lärare reagerar. De döva som inte kan läsa lever i en mycket hård och trång värld på grund av att de har fått en föreställning som andra byggt åt dem. De har inte behövt söka och ifrågasätta allt som rör en i livet. Själv har jag ibland diskussioner med döva kamrater om var vi står. Men många vill inte acceptera att döva och hörande är jämlika på alla plan med rätt till sina egna modersmål. Det skulle betyda för dem att de plötsligt skulle behöva ta ny ställning till allt. De skulle känna det som om de tappat fotfästet efter alla år. Å andra sidan kan jag mycket väl förstå att alltför många är förstenede av många misslyckanden och kränkningar.

Döva borde få undervisas på sitt modersmål. Döva har genom sina upplevelser fått ett språk, teckenspråk. Genom modersmålet har man en känslomässig förankring i tecknen eller orden och världen. Ofta undrar jag om andra kan förstå hur det känns att inte få uttrycka sig på sitt eget språk och att inte få lätta på det tryck man känner inom sig. Vi måste segreras för att kunna integreras. Vi behöver dövskolan. Vi måste låta döva barn växa upp i enhet för att de sedan ska kunna samsas med andra grupper i samhället. Vi döva behöver en dövskola med döva döv lärare och teckenspråkskunniga hörande döv lärare för att få växa upp i enhet och sedan kunna slussas ut i samhället. Man får ju ett slags självkänsla inom sin grupp av likar och en annan självkänsla genom att se hur vår dövgrupp värderas i jämförelse med andra.

Man får inte glömma att barnen också vill höra ihop med sina föräldrar och har rätt till den tillit och trygghet som ett barn kan

få i hemmet. Föräldrar till döva barn ska ha rätt att få lära dövas språk och så tidigt som möjligt få inblick i dövas, sitt barns, värld. Därmed minskar samtidigt deras rädsla. De behöver stöd redan från början så att de inte känner det som om deras barn tas ifrån dem. Döva barn behöver sina föräldrar. Det bästa är att alla föräldrar får lära dövas teckenspråk och får inblick i hur vi döva vuxna lever. Nu tänker jag på projektbarnen som har föräldrar som kan teckna obehindrat med dem. Det är en av de finaste upplevelser man kan få se, ett dövt litet barn som kan samtala med sina hörande föräldrar. Det är helt otroligt. De här barnen har fått något som vi döva förr i tiden under våra sju vita år inte fått. De har fått chansen att tidigt bli en individ, få ett harmoniskt inre.

Jag tror inte att vi döva behöver känna oss isolerade från samhället som t ex olika invandrargrupper kan göra. Vi föds i det svenska samhället och har svenska föräldrar och är omgivna av svenska människor. Visst har vi lite olika kultur inom vår dövgrupp, men risken för kulturkollision är mycket liten. Vi döva hamnar inte i kläm mellan språk och kultur. Vi har svenska livsmönster och behöver inte försvenskas. Vi är ju omgivna av den svenska kulturen och av svenska normer och vet ofta hur det ska gå till i samhället. Vi ser det ju dagligen och påverkas av det som finns omkring oss. Det kan ingen undgå när man lever mitt i samhället.

Jag har ännu inte nämnt något om talet trots att det alltid är det som intresserar hörande. Först och främst vill jag säga att vi döva, tvärtemot vad många tror, alla vill lära oss tala. Det ska gå till på rätt sätt och ska inte ske på bekostnad av kunskapsinhämtning. Exakt hur talträningen ska utformas är inte vår sak att avgöra utan den ligger snarare på de hörande lärarna, eftersom det är deras uppgift att finna en bra metod för hur man ska lära döva tala hyggligt. Det är också de hörande lärarna som kan det bäst. Hittills har talet varit alltför fokuserat i våra liv. Vi vill nu föra fram teckenspråket i blickpunkten för att det är det viktigaste för oss döva. För att kunna nå oss döva måste ju närmandet ske genom själva språket. Men vi vill vara tvåspråkiga för vi lever i det svenska samhället och har rätt till det. Jag vet av min person-

liga erfarenhet att svenska och teckenspråk berikar en och jag vet att de båda språken förutsätter varandra hos mig. Att ta bort det ena vore att klippa bort en del av mitt liv. För att komma åt oss själva måste vi tyvärr gå via hörande. Men vi kan väl använda dem och deras kunskap för vår egen skull. Vi vet ju att döva och hörande kan mötas lätt och vi har inget att frukta som vi gjorde förr i tiden, för teckenspråk är ju lika mycket språk som deras. Trots våra två olika uttryckskanaler lever vi ju ändå i samma värld, eller hur?

I serien FORSKNING OM TECKENSPRÅK (FOT) har hittills följande nummer utkommit:

I	1976	Ahlgren, I:	Rapport om planering och förarbete i projektet "Tidig språklig kognitiv utveckling hos döva och gravt hörselskadade." 32 sid.	20:-
*II	1978	Bergman, B:	The first national symposium on sign language research and teaching.	
		Ulfsparre, S:	Teaching sign language to hearing parents of deaf children.	
		Ahlgren, I:	Early linguistic cognitive development in the deaf and severely hard of hearing. 15 sid.	
*III	1979	Bergman, B:	Dövas teckenspråk - en inledning. 43 sid.	
*IV	1978	Bergman, B:	Current developments in sign language research in Sweden. 7 sid.	
*V	1979	Ahlgren, I:	Om språkutveckling hos hörande och döva. 12 sid.	
VI	1980	Ahlgren, I:	Projektet "Tidig språklig kognitiv utveckling hos döva och gravt hörselskadade.": Arbetsätt och erfarenheter. Döva barn och vuxna döva. 28 sid.	20:-
VII	1980	Ahlgren, I:	Döva barns teckenspråk. 26 sid.	20:-
VIII	1982	Wallin, L:	Sammansatta tecken i svenska teckenspråket. 27 sid.	20:-
IX	1982	Ozolins, B:	Lördagsskolan 1977-1978 20 sid.	20:-
X	1982	Bergman, B:	Teckenspråkstranskription. 43 sid.	20:-
*XI	1982	Bergman, B:	Sign Typology. 21 sid. Verbs and Adjectives: Some Morphology Processes in Swedish Sign Language. 13 sid. On Localisation in the Swedish Sign Language. 13 sid. Några satstyper i det svenska teckenspråket. 17 sid.	
XI:2	1982	Bergman, B:	Några satstyper i det svenska teckenspråket. 17 sid.	20:-
XII	1982	Svartholm, K:	Döva och samhällets skrivna språk. En forskningsöversikt och en tillbakablick. 70 sid.	30:-
XIII	1984	Ahlgren, I:	Döva barn och skriven svenska. 43 sid.	25:-

*XIV	1984	Bergman, B:	En jämförelse mellan dynamiska och statiska satser i svenska och teckenspråk. 14 sid.	
		Bergman, B & L, Wallin:	Verb och adjektiv: Några morfologiska processer i svenska teckenspråket. 12 sid.	
		Ahlgren, I:	Persondeixis i svenska och i teckenspråk. 11 sid.	
XV	1987	Thurén, L:	Döva i Sverige - en delkultur? 22 sid.	20:-
XVI	1989	Hedberg, T:	Persontecken. Deras härkomst, bildnings-sätt och användning. 63 sid	30:-
XVII	1992	Bergman, B:	Teckenspråket – Ett svenskt minoritetsspråk	10:-

VIDEOGRAM

I	1981	Bergman, B & L-Å, Wikström:	Svenska handalfabetet och bokstaverade tecken. (Svartvitt, utan ljud) 49 min. Kopieringskostnad 100:- plus kassettkostnad	
			Tryckt supplement till Videogram I med innehållsbeskrivning. 15 sid.	10:-
II	1985	Wallin, L:	Icke-manuell anaforisk referens i svenska teckenspråket. (Färg, med tolkning till svenskt <u>eller</u> engelskt tal) 126 min. Kopieringskostnad 100:- plus kassettkostnad	
			Tryckt supplement till Videogram II med innehållsbeskrivning. 11 sid.	10:-
			Printed supplement for the video 'Non-manual anaphoric reference in Swedish Sign Language'. 12 pp.	10:-

Nya häften i FOT-serien aviseras i de nordiska dövtidningarna. Beställningar sänds till: Stockholms universitet, Institutionen för lingvistik, 106 91 Stockholm.
(Tel. 08 - 16 23 47; texttelefon 08 - 15 81 13)
Faktureringsavgift och porto tillkommer.

Häften får kopieras under förutsättning att också omslagssidan kopieras.

* Numret är slut.

ÖVRIGT

- Ahlgren, I & B Bergman (eds): Papers from the first international symposium on sign language research. Leksand: SDR, 1980. 299 pp. 30:-
- Ahlgren, I & H Björneheim: Tvåspråkighet och dövlararutbildning.
Ahlgren, I: Lingvistik och språkundervisning. Särtryck ur Nordisk tidskrift för dövundervisningen, nr 1, 1981. 17 sid. 10:-
- Bergman, B: Studies in Swedish Sign Language (Sammanfattning av FOT nr III, X och XI) 1982. 30 sid. 20:-